Ա Ր Ե Ւ Ե Լ Ք Ե Ր

« Ա.ՀԱ. ԵՍ ՁԵԶԻ ՍԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԱՒԵՏԻՍ ԿՈՒՏԱՄ » : ՂՈՒԿ. Բ. 10

ՀԱՏՈՐ 29. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23. 1874. ԹԻ 51

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յանուցում : —Պուլկարիոյ մէջ երկու նորակազմ Աւետարանական եկեղեցի : — Ինսկիւտարի աղօթքի ժողովը : — Կիրակնօրեայ դպրոցի դասեր 1875ի համար : — Թուրքիոյ Աւետարանական եկեղեցիք : — Մահագոյժ : — Լուսաւորչական եկեղեցին և անկանոն գիրքեր : — Քաղաքական լուրեր :

ՅԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ կ'իմացնենք մեր ընթերցողներուն թէ Ա.Մերիկայէն ապսպրած ենք նոր և գեղեցիկ և ըստ մասին Թուրքիոյ վերաբերեալ պատկերներ, որոնցմէ ամէն ամիս գոնէ մէյմէկ հատ պիտի դրուի այսուհետև չաբաթական Աւետարերի մէջ :

Առաջիկայ տարւոյս մէջ պիտի չանանք մանաւանդ, բարեկամ կամ թշնամի, ոչ ոքը վշտացնել, այլ ընդհակառակն պիտի աշխատինք Աւետարերն արժանի ընել բոլոր մեր բարեկամաց վստահութեանը և մտադիւր օգնութեանը :

Երբ ընթերցողներէն մէկը Տուրը դիրքին մէկ խօսքը դժուարին դրանելով բացատրութիւն առնել կը բաղձայ, կամ համառօտ խնդիր մը ունի Քրիստոսի դործին, և կամ այս երկրին կամ ուրիշ երկիրներու եկեղեցեաց նկատմամբ, եթէ մեզի իմացնէ իր խնդիրը կարճ և բացայայտ ոճով, մեծ հաճութեամբ պիտի չանանք առաջարկեալ խնդրոյն պատասխանել ըստ կարի :

Նոր դիրքերու նկատմամբ մեզի շատ անգամ հարցումներ կ'ըլլան : Ուստի կը ծանուցանենք որ նոր և բաւական ընդարձակ, գլխաւորապէս Թուրքիոյ վերաբերեալ, աշխարհագրութիւն մը յօրինուած և բաւական ժամանակէ ի վեր տպուելու պատրաստ էր. բայց մեծ դժուարութիւն կրուեցաւ յատուկ աշխարհացոյցներ հոդալու մասին : Աշխարհացոյցներն հիմա կը չինուին Պոյաճեան Յակոբ էֆէնտիի ձեռքով, և կը յուսանք թէ գործը գլուխ պիտի հանուի առանց երկայն յապաղման :

Ուրախութեամբ կը ծանուցանենք նաև մեր ընթերցողներուն թէ տ.տ. Վուտէ, պտ. Հէրրիքէ, պտ. Սմիթէ և պտ. Թրէյսիկ բաղկացեալ մասնաժողովի մը յանձնուեցաւ տարիէ մը ի վեր բոլոր Նոր կտակարանին մեկնութիւն մը պատրաստել : Այս մեկնութիւնը պիտի հրատարակուի երեք հատոր, « Իմացական փիլիսոփայութիւն » անուն դիրքին մեծութեամբը : Պիտի հրատարակուի Հայերէն և Թուրքերէն միանգամայն : Կը յուսացուի թէ այս դիրքին տպադրութիւնը կը սկսի և փութով յառաջ կը տարուի 1875 տարւոյ ամառուան մէջ :

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐԱԿԱԶՄ Ա.ԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Նոյեմբերի կիսուն Պուլկարիոյ մէջ երկու Պուլկար Աւետարանական եկեղեցիներ կազմուեցան : Այս եկեղեցիներուն մէկը որ 19 անդամներէ կը բաղկանայ՝ կազմուեցաւ Մերիչլէբի քաղաքը : Նոյն ժամանակ նաև հովիւ մը ձեռնադրուեցաւ այս նորակազմ եկեղեցւոյն վրայ : Ձեռնադրութեան պաշտօնին 150 անձինք ներկայ էին :

Տասուիրեք անդամներէ բաղկացեալ եկեղեցի մ'ալ Եամպոլու կազմուեցաւ, և նոյնպէս հովիւ մը ձեռնադրուեցաւ այս եկեղեցւոյն համար : Այս ձեռնադրութեան պաշտօնին ալ աւելի քան 90 անձինք ներկայ էին : Կ'ըսուի թէ այս նորընտիր հովիւք շատ անձնանուէր են, և վերոյիշեալ երկու տեղւոյն ալ ժողովուրդն իրենց հովուին և իրարու մեծ համակրութիւն ունին : Աստուած մեծ և փառաւոր գործի մը կանչած է այս հովիւները ; թէև այս գործը կրնայ շատ անգամ անոնց հատատքը և համբերութիւնը փորձել : Պուլկարները երթալով աւելի դիւրամատոյց կ'ըլլան ճշմարտութեան աղեցութեանը, հակառակ կեցողներն ալ երթալով աւելի կը խստանան : Քրիստոսի գործը սիրողներէն ամենուն աղօթքը կը խնդրուի Պուլկարիոյ մէջ ճշմարտութեան թէ՛ բարեկամ և թէ հակառակ եղողներուն համար :

ԻՆՍԿԻՒՏԱՐԻ Ա.ՂՕԹՔԻ ԺՈՂՈՎԸ

Ըստ Եւրոպացւոց ամսոյս 13 ին, կիրակի օրը, կէս օրէն մէկ ժամ առաջ ընդհանուր աղօթքի ժողովը եղաւ, ուր ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը, որ աւելի մեծ կ'ըլլար, եթէ օդը անձրևային չըլլար :

Նախ պտ. Մկրտիչ Քիրէճճեան ժողովը սկսաւ աղօթքով, երգով ու Սաղմոսաց ձեթ դլխէն մաս մը կարդալով, և ցուցուց թէ եկեղեցեաց վերակենդանութեանը համար ինչ հոգւով աղօթելու ենք :

Ունկնդրաց մէջէն երկու եղբայրներ աղօթք ըրին :

Պատ. կարապետ Դ. Գաբրիէլեան, Լուտերի դաւանական մահուան անկողինէն աղօթքի միջոցով հանելուն պատմութիւնը ընելով ցուցուց թէ եկեղեցեաց ներկայ հիւանդութեանը մէջ աղօթքը ամենաշօրաւոր միջոցն է :

Ատոր վրայ « Յիսուսի եկ » երգին քանի մը տուն երգուելէն ետքը, պտ. Աւետիս Կոստանեան ցուցուց Յիսուսի երթալու համար շատ մարդոց ընդդիմանքին նախ բարեկարգելու համար ունեցած սխալ դաղափարը, և յորդորեց չուտով երթալ Փրկչին :

Ունկնդրաց մէջէն եղբայր մը աղօթք ըրաւ և պր. Յովհաննէս Տօ— Մկրտիչեան ցուցուց թէ մտքով մը մեր փրկութեան և աղօթքի մէջ տեղը պատճառ ու արդիւնքի մէջտեղ եղած կապակցութեան նման կապակցութիւն մը կայ :

Դարձեալ ունկնդրաց մէջէն եղբայր մը աղօթեց, և քանի մը տուն սրտաշարժ երգ երգուեցաւ :

Յետոյ պտ. Սիմոն Իւթիւճեան աղօթք ըրաւ և փառաբանութեան երգով ու առաքելական օրհնութեամբ ժողովը աւարտեցաւ :

Այս ժողովը շատ քաջալերական ու սրտաշարժ էր, և ունկնդրաց դէմքէն յայտնի կը տեսնուէր որ անոնց

սրտերուն վրայ ազդեցութիւն ըրած էր։ Կը յուսանք թէ Տէրը պիտի օրհնէ այս դործածուած միջոցները և շուտով իր այդ ին այցելութիւն պիտի ընէ, և Թափէ իր Հոգին յորդահոս դետի նման ամէն մարմնոյ վրայ։

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԴԱՍԵՐ 1875 Ի ՀԱՄԱՌ

Ամերիկայի մէջ դրեթէ բոլոր Աւետարանական եկեղեցիք, Անգղիոյ մէջ ալ շատերն, ընդունած են Աստուածաշունչին առնուած նիւթերու ցուցակ մը 1875 տարւոյն մէջ կիրակնօրեայ դպրոցի դասերու համար։ Ամերիկայի մէջ եկեղեցւոյ պաշտօնեայք, եկեղեցիք և կրօնական թերթերը մեծ վոյթ և ուշադրութիւն ունին այս դասերուն, և մեր բարեկամներուն շատերը կը կարծեն թէ Թուրքիոյ կիրակնօրեայ դպրոցներէն ալ շատերը պիտի ուզեն դործածել յիշեալ ցուցակը։ Տարւոյն առաջին վեց ամսուան համար ցուցակին նիւթերը Հին կտակարանէն են, իսկ երկրորդ վեց ամսուան համար՝ Նոր կտակարանէն։

Միտք ունինք Աւետարերի մէջ ամիսն անգամ մը հրատարակել յիշեալ դասերուն համար ամսօրեայ նիւթերու ցուցակ մը, իւրաքանչիւր դասին կարևոր կէտերուն վրայ համառօտ հարցումներով հանդերձ, և կը յուսացուի թէ այսպէս կիրակնօրեայ դասերը սորվողներուն միտքերը կ'արթննան անձամբ դտնելու և քննելու այն հարցմանց պատասխանները և անոնց վրայ խորհրդածել։ Կը յուսանք թէ կիրակնօրեայ դպրոցայ շատերը պիտի ուզեն հետևիլ այս հարցումներուն, և տարակոյս չունինք թէ շատ օգտակար պիտի ըլլայ անոնց որ այսպէս կ'ընեն։ Իւրաքանչիւր ամսոյ դասերը պիտի տպադրուին նոյն ամիսին քանի մը շաբաթ առաջ։

Ա. Դաս. յունվ. 3

Յեսուայ քաջալերութիւնը. Յես. Ա. 1—9։

1. Նոր կտակարանին մէջ ո՞ր անունն է որ Յեսու անուան հետ նոյն է։ Մատթ. Ա. 21։

2. Ի՞նչ կերպով Յեսու իր ժողովրդեան փրկիչ եղաւ։

3. Ո՞ր եւ ի՞նչ կերպով Յեսու պատրաստուեցաւ իր մեծ դործին։ Ել. Իդ. 13, Լ.Բ. 17, Լ.Դ. 11։

4. Ի՞նչ էր Աստուծոյ հրամանն առ Յեսու։ Հմր. 2։

5. Ա՛յս հրամանը կատարել դիւրի՞ն էր։

6. Յեսուայ օգնականն ո՛վ պիտի ըլլար։ Հմր. 5։

7. Ի՞նչ էր խոստումը։ Հմր. 6։

8. Յաջողութեան համար ի՞նչ պայման կար։ Հմր. 7, 8։

9. Եթէ մենք Աստուծոյ օգնութեանը կը փափաքինք, ի՞նչ ճամբով կրնանք զայն ձեռք բերել։

10. Եթէ Աստուած մեզի օգնական է, մեզի համար վախնալու բան մը կը մնա՞յ։ Հռոմ. Ը. 31։

Բ. Դաս. յունվ. 10

Յորդանանէն անցնուիլը. Յես. Գ. 14—17։

1. Տարւոյն ո՛ր եղանակին Իսրայէլացիք Յորդանանէն անցան։ Հմր. 15։ Ա. Մնաց. ԺԲ. 15։

2. Ա՛յն եղանակին մէջ Յորդանանէն անցնիլ դիւրին եղա՞ւ։

3. Յորդանանէն անցնելուն հրաշքը ի՞նչ միջոցաւ դործուեցաւ։ Հմր. 15, 16։

4. Ուխտին տապանակն ի՞նչ էր։ Եւ. Իե. 10-20։

5. Անոր մէջ ի՞նչ կար։ Եւ. Իե. 21։

6. Տապանակէն վեր ո՛վ կը կենար։ Եւ. Իե. 22։

7. Յորդանանու մէջ ուրիշ ի՞նչ նշանաւոր դէպք պատահեցաւ։ Դ Թագ. Բ. 8, 14, Ե. 14, Զ. 6։ Մատթ. Գ. 13։

8. Յորդանան մեր կեանքին մէջ ի՞նչ բանի օրինակ է։ Սաղմ. ՃՀ. 7։

9. Ա՛յս դէպքը ի՞նչ դործնական խնդիր կը թելադրէ մեզի ամէն մէկուն։ Երեմ. ԺԲ. 5։

10. Աղդարոց համար ի՞նչ խոստում բաւական է։ Ես. ԽԹ. 2։

Գ. Դաս. յունվ. 17

Յիշատակի համար քարերը. Յես. Դ. 4—9։

1. Ժողովրդեան Յորդանանէն անցած առենը, տապանակը կրող քահանայք ո՞ւր կը կենային։ Հմր. 9։

2. Քարերը քանի՞ տեղ դրուեցան։ Հմր. 3, 9։

3. Ժողովուրդն այն դիշեր ո՞ւր օթեւան ըրաւ։ Հմր. 19, 20։

4. Դաղդաղա Յորդանանէն որչա՞փ հեռու էր։ —իրը երկու ժամ։

5. Ա՛յս քարերն ի՞նչո՞ւ համար դետին մէջ դրուեցան։ Հմր. 6, 7։

6. Ա՛յս քարերն ի՞նչո՞ւ համար տասուերկու էին։ Հմր. 4։

7. Աստուածաշունչին ուրիշ տեղերն ալ յիշատակի վրայով բան մը կը կարդանք։ Եւ. ԺԲ. 14, ԻԸ. 12։ Ա. Թագ. Է. 12։

8. Ինչպէս Աստուծոյ բարերարութիւնը, նոյնպէս ալ մեր բարեկամներուն սիրոյն համար յիշատակ կանգնել աղէկ է։

9. Ո՞ր տեսակ յիշատակարանը լաւադոյն է քան զքարեղէնը։ Մատթ. ԻԶ. 13։ Գործ. Ժ. 4։

10. Ամենէն մեծ յիշատակը ո՞րն է։ Ղուկ. ԻԲ. 19։

Դ. Դաս, յունվ. 24։

Պաղեստինու երկիրը նուաճելու պատրաստութիւն։ Յես. Ե. 9—15։

1. Եդիպտոսի նախատինքն ի՞նչ էր։

2. Գաղգաղա ի՞նչ կը նշանակէ։

3. Մանանան դադրելէն ետքը Աստուած ի՞նչպէս հոգաց իր ժողովուրդը։ Հմր. 12։

4. Ա՛յն «մարդը» որ Յեսուայ երեւցաւ՝ հրեշտակ էր թէ՞ Աստուծոյ Որդին մարդակերպ։

5. Եթէ հրեշտակ եղած ըլլար, Յեսուայ երկրպագութիւնը կ'ընդունէ՞ր։ Դատ. ԺԳ. 16։ Յայտ. ԺԹ. 10, ԻԲ. 9։

6. Հրեշտակ մը կրնա՞ր դետինը սուրբ ընել։ Եւ. Գ. 5։

7. Հրեշտակ մը կրնա՞ր Տէր կոչուիլ։ Գ.Ա. Ջ. 2։

8. Մարդուն ձեռքի սուրն ի՞նչ կը նշանակէր։

9. Ի՞նչ պատդամ կը բերէր այն մարդը։ Գ.Ա. Ջ. 2-5։

10. Թշնամւոյն երկրին մէջ զատիկն ընել վտանդաւոր չէ՞ր։

11. Մարդոց երկիւղին կամ աչառութեան հոդերու համար կրօնական պարտաւորութիւն մը զանց առնուիլ։

Ե. Դաս, յունվ. 31

Երիքովի առնուիլը։ Ջ. 12—20։

1. Յեսու Աստուծոյ խօսքին հաւատաց։ Հմր. 12։

2. Փողեր հնչեցնելով եւ բոլորտիքը դառնալով քաղաք մը ի՞նչպէս կ'առնուի։

3. Բաղքին պարիսպները կործանելէն ետքը Իսրայէլացիք ի՞նչ պիտի ընէին։ Համար 21։

4. Ա՛յնչափ չա՞ր էր քաղաքը որ արժանի էր այսպէս կործանուելու։ Հմր. 18։

5. Տէրոջը գանձին մէջ ոսկիէ եւ արծաթէ կուռքեր դնելու թոյլտուութիւն կա՞ր։ Բ Օր. Է. 25։

6. Մինակ ո՛վ ազատեցաւ։ Հմր. 17։

7. Բանաբ տակաւին չա՞ր կին էր, թէ փոխած էր իր վարքը։ Դ.Ա. Բ. 8-11։ Եբր. ԺԱ. 31։

8. Բանաբ ետքը ի՞նչ եղաւ։ Մատթ. Ա. 5։

9. Բոլոր մեղաւորք ի՞նչ պայմաններով կրնան ընդունուիլ Աստուծմէ։ Յովհ.Ը.11։

10. Երբ Աստուած կը կորնչցնէ չարերը, կը թողո՞ւ որ արդարներն ալ անոնց հետ կորսուին։ Ծննդ. ԺԸ. 17։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՔ

Ռոտոսդոյի Աւետարանական եղբարք յուլիսէն ի վեր ընկերութիւն մը կազմած են «ժողովրդական ընկերութիւն» անուամբ, որոյ նպատակն է եկեղեցին ինքնապահ ընել եւ բարձրագոյն կարգի դաստատ մը ձեռք բերել։ Ընկերութիւնը չատերէն քաջալերութիւն կը գտնէ, եւ յառաջադիմութեան ազդկ նշաններ կու տայ։

Ռոտոսդոյի Աւետարանական ժողովուրդը 1874 ին սկիզբը 2,000 դահեկանի չափ անվճար մնացած պարեայլ տուրքեր ունէր, եւ տեսնելով որ այսպէս տուրքերու մնացորդաց պատճառաւ շատ տեղ վէճեր եւ անկարգութիւններ կը ծագին, միջոց մը խորհեցաւ յիշեալ մնացորդները վճարելու, եւ այս օրերս «Դրամական յանձնաժողով» անուն մասնաժողով մը հաստատեց, որ բոլոր մնացեալ տուրքերը (պաճխայ) պիտի հաւաքէ։ Մասնաժողովը քիչ ատենի մէջ իբր 300 դահեկան հաւաքեց, եւ կը յուսացուի թէ մնացածին ալ մեծ մասը մօտերս հաւաքելու պիտի յաջողի։

Աւետաբերի համար

ՄԱՀՍԳՈՅԻ

Մեր եկեղեցին արթնութեան եւ զգաստութեան մէջ պահելու համար նախանձաժողութիւնը մեզմէ Մէլիք անունով երիտասարդ մը յաւիտենականութեան կանչեց։ Ս. յս անձը 1872 ին մեր եկեղեցւոյ անդամ ընդունուեցաւ, եւ իր խոնարհ բնաւորութեամբը միշտ համակիր էր իրեն ծանօթ եղող Աւետարանական եւ Լուսաւորչական եղբարց։ Յիշեալը իր հիւանդութեան ժամանակը իրեն այցելութեան եկող բարեկամաց իր յոյսին հաստատութիւնը կ'յայտնէր, ու մահուանէն մէկ քանի ժամ առաջ իր անկողնոյն քովը գտնուող եղբարց եւ իր սիրելեաց երեսները համբուրելով խնդացուց թէ նոյն գիշերը պիտի մեռնէր, ու նոյն գիշերը ի յաւիտենականութիւն փոխադրուեցաւ։

Արդ տակաւին 9 օրեր չ'անցած կրկին երկնային դէսպանը ղրկուեցաւ, քաղաքիս եկեղեցւոյ անդամ եղող կանանցմէ պատ. Աւետիսին կողակիցը տիկին Լուսընթագ կանչելու։ Ս. յս տիկինը մեր Հովուին պատ. Սիմէոնի աղջիկն էր, որ 1853 ին ծնաւ ի Տնեա, եւ մկրտուեցաւ 1855 ին ի Բեթա, եւ իր ուսման ընթացքը Մարբերդու պղջկանց Աստուածաբանական դպրոցին մէջ ուսարտելէն ետքը 1868 ին Բաղէշու Աւետարանական եկեղեցւոյն անդամ ընդունուեցաւ, եւ քաղքիս կանանց մէջ առաջին եկեղեցւոյ անդամն եղաւ։ 1869 ին իր ամուսնոյն հետ Հաւատարմ գիւղը աւետարանելու գնաց, եւ Տէրը օրհնեց անոնց աշխատութիւնը։ Երեք տարի եւ վեց ամիս աշխատեցէն ետքը, իր ամուսնոյն Ա. մերիկա երթալէն վերջը, քաղաքս դարձաւ եւ կ'աշխատէր գպրոցի մը մէջ փոքրիկ աղջիկներ ուսուցանել։ Իր առողջ ժամանակը գուշակեց իր բարեկամաց թէ այս տարի պիտի մեռնէր, եւ թէ աշխարհի մէջ կենալ չէր ախորժեր։ Հիւանդութեան առենը կ'խօսէր այն կանանց ու աղջիկներուն հետ, որոնց հոգիներուն համար աշխատած էր։ Մեռնելէն առաջ խնդրեց որ իր վրայ երգուին մէկ քանի որոշ երգեր՝ որոնց մին էր «Ելիր, ով Յիսուսի զինուոր» եւայլն։

Ս. յս սիրելի քրոջ մահը մեծ վիշտ եւ կսկիծ տուաւ իր հոգեւոր քոյրերուն եւ իր աշակերտաց ծնողաց սրտերուն, եւ իր երկու փոքրիկ դուստրիկներն առանց մօր թողուց երկրի վրայ եւ գնաց յաւիտենականութեան մէջ։

Երանի թէ անոր մահը իր դասակիցներուն եւ ծանօթ քոյրերուն մեծ օրհնութիւն մը ըլլար, արժանանալու համար այն երջանկութեան որուն համար մեր սիրելի Փրկիչն աղօթեց ըսելով, «Ո՛վ Հայր, անոնք որ դուն ինծի տուիր՝ կ'ուզեմ որ ուր որ ես եմ՝ անոնք ալ իմ հետս ըլլան, որպէս զի տեսնեն իմ փառքս որն որ ինծի տուիր» (Յով. ժէ. 24)։

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ Մ. Պ.

Բաղէշ, Հոկտ. 10/22, 1874

Աւետաբերի համար

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԱՆԿԱՆՈՆ ԳԻՐՔԵՐ

(Ա-ԷՊՈՓԵԷԼ 49 ԹՈՒՅՆ ՂԱՐՈՆԱՓՈՒԼՈՒՆ)

4. Երկոտասաներորդ դարուն մէջ ծաղկող Սոքէս Շնորհալի նոյնպէս կը վկայէ թէ Հայոց եկեղեցին անկանոն գիրքերն իրրեւ աստուածաշունչ ընդունած չէ։ Ցիշեալ վարդապետը կաթողիկէ թուղթերուն մեկնութեան յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ թէ, Հայաստանեայց եկեղեցին «Արդէն (պարտաւի ժողովին մէջ) կանոնական գիրքերն անկանոններէն որոշելու չանք ըրաւ։» եւ նոյն ժողովին քննութեանը համեմատ կանոնական գրոց ցուցակը յառաջ բերելէն ետքը կը յաւելու. «Իսկ չընդունուածներն են Սիրաք, Եզրասայ երկու (Ա. եւ Դ.) գիրքերը եւ ուրիշ 72 հատ անկանոնական գիրքեր»։ Թէպէտ Սարգիս Շնորհալւոյն յիշած կանոնական գրոց կարգը դրուած են Յուդիթ եւ Տովբիթ, բայց կ'երեւի թէ, ինչպէս Շահնազարեան եւ ուրիշ քննիչներ ալ կ'ըսեն, Սարգսի գիրքը օրինակողներուն կողմէն տգիտութեամբ կամ անզգուշութեամբ սպրդած են այն երկու անկանոն գիրքերը կանոնականաց կարգը։

5. Յամի Տեառն 1411 մեռնող Հոչակաւոր Գրիգոր Տաթեացի, Հայ եկեղեցական մատենագիրը, թէպէտ իր գարուն մէջ իրրեւ Աստուածաշունչ գործածուած գրոց կարգը քանի մը անկանոն գիրքեր կը յիշէ, բայց կը յաւելու նաեւ ըսել թէ, «Հին կտակարանին ներշնչեալ գրոց թիւը, Եբրայեցերէն այբուբենին 22 գիրերուն համեմատ, 22 միայն են, եւ երեք կարգ կը բաժնուին. (Մալախի) Հինգ գիրքերը կը կոչուին օրէնք, մնացեալներէն ուրիշ գիրք Ֆարբպոբէ կ'ըսուին, ինչ գիրք ալ՝ սոքա էէբ . . . բայց Սիրաք, Իմաստութիւն, Յուդիթ, Տովբիթ եւ Մակաբայեցիք առանց կարգը չեն։» (Տաթ. Գիրք հարցմանց, հարց. ԼԱ.) Ա.յսպէս յայտնի կը տեսնուի թէ Հայոց եկեղեցին մինչեւ հնգետասաներորդ դար անկանոն գիրքերն առհասարակ ընդունած չէր։

6. Երկրորդական փաստ մ'ալ ունինք Ոսկան Վրդապետէն, որ 1666ին առաջին եղաւ Հայերէն Աստուածաշունչը տպագրութեամբ ի լոյս ընծայելու։ Ս. յս անձը Սուրբ գիրքը Պապին ազդեցութեանը ներքեւ գտնուող Հոլանտայի մէջ տպագրելու ստիպուած ըլլալով, խորհեցաւ որ, եթէ Տրիտենդեան ժողովէն դեռ նոր ընդունուած անկանոն գիրքերը կանոնականներուն հետ մէկտեղ չտպագրէր, իբրեւ Աստուածաշունչէն բան պակսեցնող, պիտի հալածուէր, ուստի եւ ոչ միայն Տրիտենդեան ժողովէն ընդունուած անկանոն գիրքերը, անկէ չընդունուած ուրիշ գիրքեր ալ, իբրեւ նշանաւոր գրուածներու հաւաքածոյ մը, բուն Աստուածաշունչ գրոց հետ մէկտեղ տպագրեց։ Բայց եւ այնպէս Հայոց եկեղեցւոյն կանոնին հակառակ գործած, եւ մարդոց գրուածները տգիտաբար ներշնչեալ գրոց հետ խառնելու առիթ տուած չըլլալու համար, կաթոլիկ Հայոց ընդունելի եղող Հերոնիմոսին «Նախադրութիւն» եւ «Յառաջաբան» կոչուած գրութիւնները Լատիներէնէ Հայերէնի թարգմանելով գիրքին վերջը դրաւ։ Հերոնիմոս այս գրութեանց մէջ կ'ըսէ թէ «Հին կտակարանին գիրքերը Հրէից այբուբենական տառերուն համեմատ 22 են թուով», եւ թէ «Իմաստութեան, Սիրաքայ, Յուդիթայ, Տովբիթի գիրքերը եւ Մովսէսի կոչուած գիրքը եւ այլ նոյնպիսիք կանոնական չեն։» Մեր այս վերջին փաստին ըսկ կարծիք չըլլալը հետեւեալ վկայութենէն այլ կը տեսնուի։

7. Թէ այն գարուն մէջ ալ Հայոց եկեղեցւոյն կարծիքը կանոնական գրոց նկատմամբ Հերոնիմոսի կարծեաց համաձայն էր, կը վկայէ Դուկաս Վանանդեցի իր «Հայելի Հնոյ կտակարանի» կոչուած գիրքին մէջ որ 1713ին Ամստերդամ տպուեցաւ։ Ս. յս հեղինակը Ոսկան վարդապետի տպագրել տուած Աստուածաշունչին վրայ խօսելով կ'ըսէ. «Եզրասայ անուամբ չորս գիրք կան, բայց ասոնց երկուքը Եբրայեցերէն բնագրին մէջ չեն գտնուիր, մէկն ալ ըստ մեզ Նեէմի կը կոչուի, ուստի բուն Եզրասայ գիրքը մէկ է։ . . . Տովբիթ ալ Եբրայեցերէն բնագրին մէջ չկայ, ինչպէս նաեւ Յուդիթ, ուստի եւ ասոնք Սուրբ գիրք չեն։ . . . Եսթերի ժ. 4 էն մինչեւ ԺԳ, եւ ուրիշ քանի մը համարները նոյնպէս չկան Եբրայեցերէնի մէջ, ինչպէս կ'ըսէ Ոսկան։ . . . Մակաբայեցւոց գիրքերը մեր մէջ երեք են, բայց ասոնց մէկուն միայն Եբրայեցերէնը կայ, միւսը Յունարէն է, երրորդն ալ անստոյգ։ . . . Իմաստութեան գիրքը Սողոմոնինը չէ, ուրիշէ մը գրուած է . . . ոչ ալ Բարուք կանոնական գրոց կարգն է։» Ս. յս բացատրութիւնը կը ցուցնէ թէ, ըստ վկայութեան Ոսկանայ եւ Վանանդեցւոյն, Հայոց եկեղեցին մինչեւ ԺԸ. դար, համաձայն Հերոնիմոսի, 22 գիրք միայն իրրեւ կանոնական կ'ընդունէր։

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դեկտ. 11 ըստ Յուն. և Դեկտ. 23 ըստ Լատ. 1874.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Լրնտրն Թայմըի Կոստանդնուպոլսի թղթակիչէն դեկտ. 1 թուակնոյ նոյն լրագրին ղրկուած հեռագրի մը նայելով, Անգղիոյ դեսպանը մտերմ Օսմանեան կառավարութենէն պաշտօնական դրութեամբ մը խնդրեց որ Սուլթանին հետ տեսնուելու արտօնութիւն տրուի Ամերիկեան Դաշնակցութեան պատգամաւորութեանը, որ մտերմս Անգղիայէն պիտի գայ Կոստանդնուպոլիս Սուլթանին ուղերձ մը ներկայացընելու, որով Թուրքիոյ մէջ կրօնական աղատութեան նկատմամբ արդուած խոստման գործադրութիւնը պիտի խնդրուի։ Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը պատասխան տուած է թէ, որովհետև Բարձրագոյն Դուռը Թուրքիոյ մէջ Քրիստոնէից նկատմամբ իր քաղաքականութիւնը փոխած չէ, այնպիսի պատգամաւորութեան մը հարկ չի տեսներ, ուստի և չի կրնար խոստանալ յիշեալ արտօնութիւնը տալու։

— Ըստ Լևանդ Հերալտի, Օսմանեան կառավարութեան անցեալ տարուան տարեկան ծախուց հաշուեցոյցը, զոր եւևմտից պաշտօնեայն պարտաւոր է ամէն մը ներկայացնել Սուլթանին, հատանականաբար տեսնուելու ծախքը քանի մը միլիոն լիրա աւելի պիտի ցուցնէ քան զնուածքը։ Վերոյիշեալ լրագիրը կ'ըսէ թէ ամենևին չանք ըլլալու չէ անհիմն և սխալ միջոցներով դոցելու եւևմտից այս անհաւասարութիւնը, և թէ կարելի չէ նաև դոցել այս եւևմտեան բացն ուղղակի տուրք աւելցնելով։ Ամենէն իմաստուն միջոցն է ներկայիս մէջ յիշեալ բացը կանոնաւոր փոխառութեամբ մը դոցել, և չանալ տեսնուելու եկամուտն աւելցնել այնչափ՝ որ այս նոր փոխառութեան տոկոսը վճարելու բաւական ըլլայ։ Եթէ բացը 10 միլիոն է, և եթէ նոր փոխառութեան տոկոսը պիտի ըլլայ հարիւրին 10, պէտք է միլիոն մը աւելի եկամուտ հայթայթել, և կը կարծուի թէ ասիկա կրնայ ըլլալ ծխախոտոյ մենաւաճառութիւնը նորէն կարգադրելով և դուրսէն եկած ոգելից ըմպելեաց համար աւելի ծանր տուրք դնելով։ Սրդարև տեսնուելու եւևմտից դժուարութիւնը վերցնելու լաւագոյն միջոցն է ծախքը նուազեցնել, և որովհետև այս միջոցը գործադրել հիմա չի խորհուիր, միշտ պիտի մնայ սա խնդիրը թէ տերութեան եւևմտից մէջ ամէն տարի երեսած բացն ինչպէս պիտի գոցուի, և կառավարութեան պարտուց տարուէ տարի աւելցող տոկոսն ինչ կերպով պիտի վճարուի։

— Սովի համար Անգղիական մասնաժողովն անցեալ շաբթու որոշեց Սիվրի հիսարի սովեալ ժողովրդեան ի նպաստ ղրկել 500 Անգղիական լիրա։ Մասնաժողովին հաւաքած ստակին գումարն է մինչև ցարդ 4,404 Անգղ. լիրա։

— Վերջին լուրերուն նայելով կառավարութիւնը պատրաստութիւններ կ'ընէ կեսարիոյ մէջ և անոր մօտերը նպաստ բաժնել, բայց դեռ սկսած չէ բաժնելու։ Կարօտութիւնը շատ մեծ է, թէպէտ քիչ մը դիւրութիւն եղած է Անգղիական մասնաժողովին կողմէն բաժնուած օգնութեան պատճառաւ։

— Կը լսենք թէ կեսարիոյ դաւառին քանի մը գեղերուն մէջ ոստիկանութեան պետերը Բամպանէ ատենն անգամ տուրքի համար բռնի առնին գեղացիներուն ձաւարը (պուլղուր) և ուրիշ քիչ մը պարէնը, զոր այն խեղճերը պահած էին ձմեռուան պաշարի համար։

— Կ'ըսուի թէ սով եղած դաւառներէն մինչև ցարդ իբր 50,000 Մահմետականք և 2,000 Քրիստոնեայ ընտանիք սովին պատճառաւ փախած են Ատանայի դաւառը։ Տարսոն դացողները շատ դէշ վիճակի մէջ են։

— Լևանդ Հերալտի մէկ հեռագրին նայելով Էնկլիւրիւի Հայ Կաթոլիկներն ուրիշ եկեղեցի մ'ալ առած են բռնի, և եկեղեցւոյն պահապանը ծանր վիրաւորուած է։

— Կ'ըսուի թէ մտերս Սիրիոյ Թարապոլուս քաղաքը երբ մղկիթ մը բացուելու առաւօտեան աղօթքի համար, մղկիթին բակին սիւներէն մէկուն վրայ գրուած Թուղթ մը փակած դտնուելու, որ Մահմետական կրօնքին դէմ նախատական խօսքեր կը պարունակէր։ Թէպէտ Մահմետականներէն խոհական անձինք չեն հաւատար թէ Քրիստոնեայք փակուցած են այն Թուղթը, բայց և այնպէս հասարակ Մահմետական ժողովուրդն այն աստիճան դրդռուեցաւ Քրիստոնէից դէմ, որ տեղական կառավարութիւնը ստիպուեցաւ բանտարկել և Սիրիոյ կուսակալն Էսատ փաշա այս դէպքը լսելուն պէս իսկոյն անձամբ դնաց Թարապոլուս, և իր ներկայութեամբը հանդարտեցուց խռովութիւնը։

— Էսատ փաշա ուրիշ աղնուական գործ մը ըրած է, Դամասկոսի «Հատիգաթ էլ ախպար» անուն Արաբերէն լրագրին խմբագրին իմացընելով թէ ինք չուզեր որ լրագիրք չողոքորթեն, այլ թէ լրագրաց պարտքըն է անկողմնակալ կերպով դէպքերը յիշել, վարչութեան մէջ եղած սխալները ցուցնել, ժողովուրդը կըրթել, անոնց գաղափարներն ազնուացընել և սորվեցնել անոնց թէ ինչպէս բարւոքելու են իրենց վիճակը։ Արդարև Թուրքիա մեծ պէտք ունի այսպիսի անկողմնակալ և իմաստուն լրագիրներու, և այս երկիրը չի կրնար հաստատուն յառաջադիմութիւն յուսալ, եթէ այսպիսի լրագիրներ չըլլան Թուրքիոյ մէջ։

ԵԻՐՈՊԱ

Ռուսիոյ կառավարութիւնն առաջարկած է եւրոպական տերութեանց, Բեզրոպուրկի մէջ նոր դեսպանաժողով մը կազմելով, պատերազմի վերաբերեալ խնդրոց վրայ ասկէ առաջ Պրիւքսելի ժողովին մէջ եղած խորհրդածութիւնները չարունակել։ Կը կարծուի թէ Անգղիա և Ամերիկա պիտի չընդունին Ռուսիոյ այս առաջարկութիւնը։ Եթէ այսպէս ըլլայ, կ'ըսուի թէ անատեն Ռուսիա, Գերմանիա և Աւստրիա պատերազմի խնդրոյ վրայ իրենց մէջ կարգադրութիւններ պիտի ընեն, առանց նկատում ընելու ուրիշ տերութեանց։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկայէն հեռագիր մը կ'իմացընէ թէ Կրանդ նախագահը փիւսպա կղզւոյն անկախութիւնը և այն տէրի դերեաց աղատութիւնը հարկաւոր միջոց կը համարի Քիւպայի խնդրոյն լուծմանը, բայց միանդամայն կը ծանուցանէ թէ Ամերիկայի կառավարութիւնը բնաւ դիտաւորութիւն չունի յիշեալ կղզին Միացեալ Նահանգաց հետ միացնելու։

— Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց 1874 տարւոյ բամբակի բերքը պիտի ըլլայ 3,500,000 հակ։

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն
Խմբագիր Ճ. Ռ. ԿՐԻՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
Զաքմազճըլար, Յակոբեան խան, Թիւ 12.